
TABLICE INFORMACYJNE I OŚWIETLENIE SCENICZNE JAKO ISTOTNE ELEMENTY PREZENTACJI RUIN

NOVOTNÝ Jakub¹, MACHOVÁ Dita²

---

¹ Jakub Novotný, Instytut Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej Czeskiej Akademii Nauk
<https://orcid.org/0000-0003-2162-3218>

² Dita Machová, Instytut Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej Czeskiej Akademii Nauk
<https://orcid.org/0000-0001-9956-7282>

ABSTRAKT: W artykule omówiono zagadnienia dotyczące tablic informacyjnych oraz instalacji oświetleniowych obiektów, w szczególności obiektów zabytkowych. Artykuł w pierwszej kolejności wymienia zalecenia metodologiczne zawarte w Karcie Interpretacji i Prezentacji Miejsc Dziedzictwa Kulturowego ICOMOS, których należy przestrzegać na etapie projektowania instalacji oświetleniowych. Przedstawiono krótką charakterystykę funkcji, przykłady, pozytywne i negatywne realizacje tablic informacyjnych i oświetlenia obiektów zabytkowych, stanowiących ważny element omawianej infrastruktury. Opisano dwa studia przypadków - Jihlava Town Fortification (CZ) i Remains of Slav Hill Fortification. W podsumowaniu zawarto wytyczne do projektowania infrastruktury scenicznej obiektów zabytkowych.

SŁOWA KLUCZE: Tablice informacyjne, oświetlenie sceniczne, zabytek, ruina

---

1. Wstęp

Ochrona, konserwacja oraz zarządzanie ruinami wymagają złożonego, multidyscyplinarnego podejścia. Ruina jest specyficznym obiektem, który w określonej formie służy określonemu celowi – może być atrakcją turystyczną, miejscem prowadzenia działalności gospodarczej (np. handlowej) lub miejscem aktywności społecznej. Ruiny starożytne i średniowieczne, niezależnie od lokalizacji, stanu zachowania i przeznaczenia, zawsze reprezentują niezwykle wartościowe zabytkowe. Należy zatem zwrócić uwagę na ten fakt osobom, które w przyszłości będą, z mniejszą lub większą świadomością, te obiekty oglądały.

W artykule podjęto problematykę tablic informacyjnych historycznych ruin oraz iluminacji scenicznej. Jest to obszar, który w literaturze naukowej nie jest omawiany z taką samą intensywnością, jak kwestie konserwatorskie. Nie wymaga takiej złożoności technicznej i metodycznego podejścia, ale w prezentacji zabytków odgrywa istotną rolę. Nie jest to jednak dziedzina całkowicie pomijana, przynajmniej w ogólnych zaleceniach metodologicznych. Szczególnie istotna dla niniejszej pracy jest Karta ICOMOS dotycząca interpretacji i prezentacji miejsc dziedzictwa kulturowego¹, której struktura i zalecenia zostaną omówione w Rozdziale 2. Tablice informacyjne i iluminacje opisują kolejno rozdziały 3 i 4. Uzupełnieniem treści są studia przypadków omówione w ostatnim rozdziale.

2. Karta Interpretacji i Prezentacji Miejsc Dziedzictwa Kulturowego ICOMOS

Tablice informacyjne i oświetlenie sceniczne są sposobem prezentacji zabytków oraz stanowią część infrastruktury interpretacyjnej. Karta ustanawia 7 podstawowych zasad, na których powinna opierać się interpretacja i prezentacja²:

Zasada 1: Dostęp i zrozumienie - metody interpretacji i prezentacji powinny ułatwiać społeczeństwu fizyczny i intelektualny dostęp do miejsc dziedzictwa kulturowego.

Zasada 2: Źródła informacji - interpretacja i prezentacja powinny opierać się na dowodach zebranych za pomocą uznanych metod naukowych i akademickich, a także na żywych tradycjach kulturowych.

Zasada 3: Uszanowanie otoczenia i kontekst - interpretacja i prezentacja miejsc dziedzictwa kulturowego powinna odnosić się do ich szerszego kontekstu i otoczenia społecznego, kulturowego, historycznego i naturalnego.

Zasada 4: Zasada zachowania autentyczności - interpretacja i prezentacja miejsc dziedzictwa kulturowego musi szanować podstawowe zasady autentyczności w duchu dokumentu ICOMOS Nara o autentyczności .

Zasada 5: Planowanie na rzecz zrównoważonego rozwoju - plan interpretacji miejsca dziedzictwa kulturowego musi uwzględniać jego środowisko naturalne i kulturowe, a jego głównymi celami są równowaga społeczna, finansowa i środowiskowa.

---

¹ The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites, ICOMOS 2008, http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_ENG_04_10_08.pdf.

² Ibidem.

Zasada 6: Troska o integrację - interpretacja i prezentacja miejsc dziedzictwa kulturowego musi być wynikiem znaczącej współpracy między specjalistami ds. dziedzictwa, społecznościami oraz pozostałymi interesariuszami.

Zasada 7: Znaczenie badań, szkoleń i ewaluacji - ciągłe badania, szkolenia i ocena są podstawowymi elementami interpretacji miejsca dziedzictwa kulturowego.

Wszystkie siedem zasad opisano szczegółowo w Karcie. Stanowią one wytyczne metodyczne, które można w pewnym stopniu zastosować w praktyce do określonych narzędzi infrastruktury interpretacyjnej, takich jak tablice informacyjne.

3. Tablice informacyjne

Panele informacyjne należą do nowoczesnych, aczkolwiek tradycyjnych (a właściwie najczęściej stosowanych) sposobów prezentacji zabytków. Należy zwrócić uwagę na fakt, że tablice informacyjne są zawsze elementem sztucznie dodanym, a tym samym elementem historycznie nieautentycznym danego obiektu.

Panele informacyjne tworzą grupę niewielkich rozmiarów stałych instalacji zaprojektowanych z myślą o ekonomicznym i atrakcyjnym sposobie prezentowania informacji zwiedzającym. Tablice informacyjne można wykorzystać w przypadku większości nieruchomości obiektów historycznych, w tym ruin i stanowisk archeologicznych. Oferują przede wszystkim pełniejszy obraz miejsca, jego historii lub lokalnych atrakcji. Rozwiązania techniczne mogą przybierać różne formy. Rynek oferuje szeroki wachlarz tego typu rozwiązań, chociaż zazwyczaj są to proste rozwiązania.

Najpopularniejsze typy paneli informacyjnych to:

- Wolnostojące tablice wykonane z różnych materiałów

Ryc. 1 Tablica wolnostojąca – ruiny zamku, CZ (J. Novotný)

- Tablice na ścianach wykonane z różnych materiałów

Ryc. 2 Tablica informacyjna na ścianie kościoła św. Jakuba w Jihlava, CZ (J. Novotný)

- Plakaty wykonane z tkanin syntetycznych
- Płyty chodnikowe z tekstem, mapą lub obrazkiem
- Wolnostojące plakaty / totemy; możliwe połączenie z audioprzewodnikiem

Ryc. 3 Šalek Castl – post informacyjny, SLO (http://kraji.eu/slovenija/saleski_grad/eng)

- Wizualizacje lub modele nawigacyjne
- Modele dotykowe dla osób niewidomych

Ryc. 4 Model dotykowy na Rynku Głównym w Pécs, H (J. Novotný)

Ilość informacji, które można przedstawić jest ograniczona w przypadku standardowych (tj. pasywnych) paneli informacyjnych. Nowe technologie i łączność internetowa dają nowe możliwości. Panele informacyjne można łączyć z innymi formami prezentacji dziedzictwa (strony internetowe, aplikacje na urządzenia inteligentne, ulotki itp.).

Jak wspomniano tablice informacyjne są nieautentyczną częścią obiektu. Stopień, w jakim ingerują w przestrzeń historyczną zależy od lokalizacji i konkretnego rozwiązania technicznego. Istnieją jednak sposoby umieszczania tablic w sposób umożliwiający minimalną ingerencję w otoczenie.

Głównymi zaletami omawianego rozwiązania jest ich prostota i stosunkowo niewielki koszt. Mapy i wizualizacje stanu pierwotnego można łatwo porównać z pierwotnym stanem obiektu, co jest szczególnie istotne w przypadku ruin.

Główną wadą tablic informacyjnych jest konieczność ich regularnej konserwacji. Zagrożenie dla takiego rozwiązania stanowią również akty wandalizmu, zwłaszcza w odległych miejscowościach. Niewłaściwie zaprojektowane rozwiązanie techniczne lub lokalizacja mogą zakłócić genius loci obszaru lub uniemożliwić wykonanie odpowiedniego zdjęcia przez zwiedzających. Przezroczysty materiał minimalizuje niekorzystny efekt wizualny, ale sprawia, że informacja jest trudniejsza do odczytania.

4. Oświetlenie

Innym rodzajem nowoczesnej i uzupełniającej infrastruktury jest oświetlenie sceniczne zabytków. Oświetlenie jest efemerycznym partnerem architektury, a projektowanie oświetlenia stało się jej płynnym i harmonijnym przedłużeniem. Światło, odcień i gradient światła to czynniki, które ujawniają kształt i formę obiektów w ciemnym otoczeniu zgodnie z kierunkiem padania światła.

Oświetlenie obiektów historycznych jest jedną z najtrudniejszych i najbardziej złożonych dziedzin dla projektantów oświetlenia ze względu na wielość celów, którymi należy się kierować w projekcie. Zalecenia projektowe oświetlenia związane są z wyglądem obiektu, otoczeniem i technikami oświetlenia. Sztuczne oświetlenie pozwala na tworzenie scen i uzupełnia przestrzeń. Oświetlenie maksymalizuje wizualny odbiór obiektu i jego otoczenia. Oświetlenie odzwierciedla znaczenie zabytku we współczesnym świecie. Można je (zabytki) zwiedzać o każdej porze, a wykorzystywane na potrzeby imprez okolicznościowych dodatkowo doświetlić, uzyskując pożądany efekt.

Ryc. 5 Oświetlenie kościoła w Lublinie, PL (J. Novotný)

Oświetlenie w większości przypadków to, podobnie jak tablice informacyjne, nieautentyczne elementy dziedzictwa. Skala ingerencji w same zabytki jest jednak nieistotna. Większy wpływ sztuczne oświetlenie wywiera na środowisko. W krajach rozwiniętych zewnętrzne oświetlenie obiektów historycznych powoduje od 5% do 20% całkowitego zanieczyszczenia świetlnego. Bardzo często 60% do 80% całego strumienia światła omija fasadę i jest emitowane w niebo i do otoczenia.

Od kilku lat przy iluminacji obiektów wykorzystywane są lampy LED, które dzięki rozwijającej się technologii i zwiększającej się wydajności prawdopodobnie zdominują oświetlenie wewnętrzne i zewnętrzne obiektów zabytkowych. Ich zaletą jest znikoma ingerencja w obiekt, a w przypadku umieszczenia obok budynku minimalizują niekorzystne zjawiska optyczne jak np. olśnienie.

Oświetlenie można wykorzystać do krótkotrwałych realizacji, takich jak videomapping.

Ryc. 6 Vidoemapping na ruinach średniowiecznych fortyfikacji Jihlava, CZ (J. Novotný)

Istnieją jednak pewne zagrożenia wynikające z zastosowania oświetlenia sztucznego. Należy podkreślić, iż nie istnieje sztuczne oświetlenie przyjazne dla środowiska. Zanieczyszczenie świetlne może mieć negatywny wpływ na zdrowie. Większość emitowanego światła nie trafia w obiekt docelowy, a luminancja elewacji jest często znacznie większa niż jest to konieczne. Skutkiem takiego zjawiska jest nadprogramowe zużycie energii elektrycznej.

Ryc. 7 Wątpliwa iluminacja zamku Šalek, SLO (<https://welcomemap.si/place/salek-castle/>)

5. Studia przypadków – tablice informacyjne

W tej części artykułu zaprezentowane zostaną dwa przykłady tablic informacyjnych. Omówione zostaną rozwiązania standardowe - fortyfikacje miejskie Jihlava (CZ) oraz rozwiązanie nietypowe - pozostałości fortu Slav Hill w Libicach nad Cidlinou (CZ).

Fortyfikacje miejskie Jihlava

Pozostałości średniowiecznych fortyfikacji miejskich znajdują się w Jihlavie w regionie Vysočina w Czechach. Miejsce zarządzane jest przez miasto Jihlava. Do pozostałości średniowiecznych fortyfikacji miejskich prowadzi szlak turystyczny. Przedstawione tablice informacyjne zaprojektowano głównie z myślą o odwiedzających miasto turystach. Podstawowe informacje o historii fortyfikacji miejskich zapewnia system 9 tablic z 4 śrubami na każdej z nich. Panele zostały zamontowane w 2013 roku.

System informacyjny umożliwia turystom śledzenie historii obwarowań miejskich. Tablice informacyjne zaprojektowane zostały w stonowanych kolorach i dostarczają informacji

w językach czeskim, angielskim i niemieckim. Wybrany projekt nie zakłóca samych obiektów, ale nie jest rozwiązaniem oryginalnym. Ponadto, panele są często dewastowane, a niektóre niszczą pod wpływem warunków atmosferycznych.

Ryc. 8 Pozostałości średniowiecznych fortyfikacji miejskich Jihlava, CZ (J. Novotný)

Ryc. 9 Tablice informacyjne, pozostałości średniowiecznych fortyfikacji miejskich Jihlava, CZ (J. Novotný)

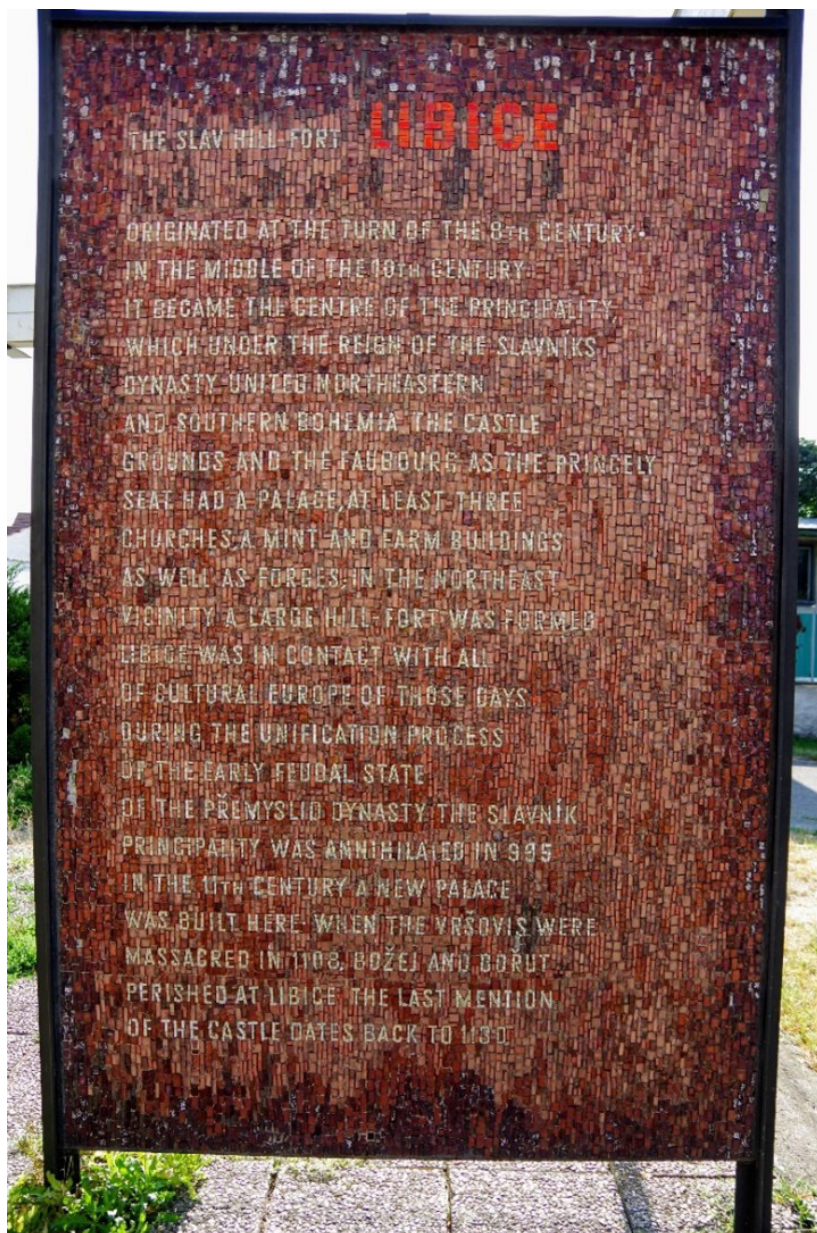
Ryc. 10 Pozostałości średniowiecznych fortyfikacji miejskich Jihlava, CZ (J. Novotný)

Pozostałości fortu Slav Hill

Ryc. 11 Widok części fortu z pojedynczą tablicą, Libice nad Cidlinou, CZ (J. Novotný)

Drugim przykładem jest nietypowy projekt tablic informacyjnych pozostałości fortu Slav Hill w Libicach nad Cidlinou w Czechach. Tablice te wykonane są w "stylu bizantyjskim" przy drodze do grodziska (na wschód od wioski, na zachód od grodziska). Zamieszczone na nich teksty są w kilku językach, niektóre z tablic przedstawiają plany fortu i wizualizacje wykopalisk. Mozaikowe tablice informacyjne pochodzą z 1965 r., a ich autorem jest Zdeněk Rossman. Tablice informacyjne stanowią dzieło sztuki same w sobie – zostały wpisane do katalogu zabytków Republiki Czeskiej, mimo że zabytkiem nie są.

Ryc. 12 Mozaikowa tablica informacyjna, Libice nad Cidlinou, CZ (J. Novotný)

Ryc. 13 Pojedyncza tablica informacyjna, Libice nad Cidlinou, CZ (J. Novotný)

Fig. 13 Tablica informacyjna z planem fortu, Libice nad Cidlinou, CZ (J. Novotný)

6. Podsumowanie

Artykuł omówił problematykę tablic informacyjnych oraz iluminacji scenicznej zabytków, zwłaszcza ruin. Planując i wdrażając infrastrukturę interpretacyjną, zaleca się przestrzeganie zaleceń Karty ICOMOS w sprawie interpretacji i prezentacji obiektów dziedzictwa kulturowego. Wybór rozwiązania i późniejszą realizację można schematycznie przedstawić w następujących krokach:

1. Analiza zabytku – rodzaj i lokalizacja
2. Cel interpretacji
3. Zebranie informacji o zabytku
4. Określenie ograniczeń ekonomicznych i technologicznych
5. Wybór najbardziej odpowiedniego rozwiązania
6. Sprawdzenie zgodności z wytycznymi ICOMOS
7. Wdrożenie rozwiązania
8. Bieżąca konserwacja rozwiązania

Podsumowując należy podkreślić, że tablice informacyjne i iluminacje mogą znacznie podnieść wartość zabytku, jak również, w przypadku niewłaściwie dobranego rozwiązania, zakłócać ogólne wrażenie i autentyczność obiektu. Należy zatem poświęcić należytą uwagę i postępować w pełni metodycznie przy doborze i wdrażaniu konkretnego rozwiązania.

7. Podziękowania

Prezentowane rezultaty osiągnięto przy wsparciu finansowym programu Interreg Europa Środkowa (projekt CE 902) w ramach działań Centrum Doskonałości Telč wspieranych przez Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu w ramach programu NPU I (projekt LO1219).

Bibliografia

Guilhot A., *The architectural lighting: a new urban writing. Urban night space*, Conference proceedings, 2006.

<http://svetelnezecisteneni.cz/>

https://www.jihlava.cz/en/vismo/o_utvar.asp?id_org=100405&id_u=1049&p1=2679

Interpretation Handbook and Standard: Distilling the essence, Wellington: Department of Conservation, 2005, ISBN 0-478-22572-5.

Irish Walled Towns Network: Bored of boards! Ideas for interpreting heritage sites. The Heritage Council, 2016, https://www.heritagecouncil.ie/content/files/bored_of_boards_1mb.pdf

Kyba C. CM, et al., *A shining example of sustainable church lighting using the EcoSky LED: 96% reduction in energy consumption, and dramatic reduction of light pollution*, *International Journal of Sustainable Lighting* 19.2 (2017), ss. 132-132.

The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites, ICOMOS 2008, http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_ENG_04_10_08.pdf

The Nara Document On Authenticity, ICOMOS 1994, <https://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>